

BƏDİİ TƏRCÜMƏ MƏTNİNİN REDAKTƏ XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Nailə Mehrəliyeva

Kitabşünaslıq və nəşriyyat işi kafedrasının dosenti

Особенности редактирования литературного переводного текста

Статья посвящена редакционной работе, которая играет важную роль в качестве перевода. Здесь упоминается, что редактор должен прекрасно знать оба языка, должен проверять правильность информации и так далее. В целом, в статье анализируется ответственность редактора за перевод.

Editing features of literary translation text

The given article deals with the editorial work that plays an important role in the quality of translation work. Here is mentioned that, the editor should know both languages perfectly, should be able to verify the correct information and so on. In general, the editorial responsibility for the translation work is analyzed throughout the article.

Açar sözlər: *tərcümə, redaktor, redaktə, nəşriyyat, çap, tərcümə mətni, bədii tərcümə*

Ключевые слова: *перевод, редактирование, редактирование, публикация, печать, перевод текста, художественный перевод*

Key words: *translation, editorial, editing, publishing, printing, translation text, artistic translation*

Giriş. Tərcümə işinin keyfiyyəti müəyyən mənada redaktorlardan da asılıdır. Bu cəhətdən vəziyyətimiz acınacaqlıdır. Redaktor gərək hər iki dili mükəmməl bilsin, fikirlərin, faktların düz və səhvliyini yoxlayıb görə bilsin. Təəssüf ki, bəzən dilimizin adı qayda-qanunlarını mükəmməl bilməyən adamlara da redaktor vəzifəsi verilir.

Nədənsə, bəziləri belə düşünülər: indi ki, nəşriyyatın tərcümə şöbəsində işləyirəm, deməli, istədiyim əsəri tərcümə edə bilərəm. Halbuki, bütün ömrünü redaktorluğa həsr etmək, yaxşı tərcümə redaktoru olmaq da ciddi və xeyirli işdir. Mən pis tərcüməçilikdənsə gözəl redaktorluğu üstün tuturam. Məlum olduğu kimi, Adil Əfəndiyev özü tərcümə ilə az məşğul olurdu, ancaq gözəl redaktor idi. Əlbəttə, bir sıra digər nəşriyyatlarda da bütün həyatını redaktorluğa sərf edən əla mütəxəssislər var.

Görkəmli yazıçı Mirzə İbrahimov “Kommunist” qəzetində çap etdirdiyi bir məqaləsində yazırdı: “Bədii yaradıcılığın elə bir sahəsi var ki, onu sözün əsil mənasında xalqlar arasında, müxtəlif millətdən olan milyon-milyon insan arasında qırılmaz, əbədi və işlək bir körpü adlandırmaq olar. Bu bədii tərcümədir. Ədəbi əsərlərin bir dildən başqa dilə tərcüməsi bəzilərinə göründüyü kimi texniki işdir, nə də o qədər asandır. Bu iş insandan orijinal əsər yazmaq qədər ilham, ruhi gərginlik, yüksək zövq tələb edir”.

Məsələnin qoyuluşu. Redaktə işi mahiyyət və məzmun etibarilə çoxşaxəli və çoxmərhləli olduğu kimi son dərəcə məsuliyyətlidir. Bu fəaliyyət məlumat aparatından tutmuş məndəki kiçik rubrikasiyalara qədər faktların çoxluğu, dəqiqliyi ilə əhatə edilir. Redaktənin çoxmərhləli olması bu sahənin iş prinsipindən irəli gəlir. Redaktor tərcümə materiallarını dilin daşıyıcılarına təqdim etməzdən öncə onun mövzusunun aktuallığını, məzmununu, üslubunu (estetik tutumunu) dəyərləndirir, oradakı terminalogiyanın, faktiki məlumatların doğruluğunu yoxlayır. Mətnə edilmiş düzəlişlərin çoxu tərcüməçi ilə razılaşdırılır. Lakin mətnə redaktor müdaxiləsinin səviyyəsi materialın spesifikasiyasından aslıdır. Buradakı redaktə fəaliyyəti orijinal mətnlər üzərində aparılan işdən müəyyən dərəcədə fərqlidir. Redaktor əsər müəllifini əvəz etmədən ona öz konsepsiyasını ədəbi materialını, üslubunu diktə etmədən minimum lazımı düzəlişlər aparır. Redaktə heç vaxt əvvəlcədən hazırlanmış reseptlə mexaniki olaraq baş verə bilməz. Burada hər bir detalın təhlili həssaslıq tələb edir. Tərcümə mətninin redaktoru hər şeydən əvvəl müəlliflə tərcüməçinin psixoloji uyğunluğu məsələsini də diqqətdən kənar qoya bilməz. Tərcümə mətni üzərində iş zamanı redaktorun rolu, yaxud yeri fərqli ola bilər. Məsələn, orijinal müəllifi həyatda mövcud olduğu halda məlum “üç bucaq” (müəllif, tərcüməçi, redaktor) labüddür və bir sıra məzmun, struktur – tərtibat məsələləri konsensus yolu ilə həll olunur [2, 14].

Redaktə işinin xüsusiyyətlərindən, ümumi prinsiplərindən danışarkən ilk növbədə bu sahənin məntiqi tərəfinə nəzər salmaq vacibdir. Bu orijinal müəllifin dünyagörüşünü, onun spesifik yazı materialının, estetik idealının dəyərləndirilməsindən başlamalıdır. Bir çox hallarda tərcümə mətni üslub, dramatik baxımdan səhvsiz, hətta səlis olmalı, lakin orada müəllifin fikri təhrif oluna bilməz. Faktlar dəyişdirilə bilər nadir hallarda. Redaktor öz fəaliyyətində zaman amilini də unutmamalıdır. Burada söhbət bədii tərcümədə mövcud olan “zaman məsafəsi” anlayışı ilə məhdudlaşmır. Tərcümə praktikasında bu məsələ sifət bədii-estetik və leksik müstəvidə həll olunursa, redaktor bununla bərabər ictimai-siyasi amilə də diqqət çəkməlidir.

Məsələnin izahı. Orijinalı oxuyarkən aydın olur ki, vacib bir tarixi fakt çox kobudcasına təhrif olunmuşdur. Bu halda redaktor səhvin aradan qaldırılması üçün xüsusi səy göstərməlidir. Mədəni – tarixi baxımdan daha qədimdə yaranmış əsərlərin tərcüməsinin anlaşılıqlı olması üçün onları əlavə şərh və izahsız təsəvvür etmək çətindir. Məsələn, orta əsrlərdə, daha dəqiq desək intibah dövründə yaranmış əsərlərin tam məzmununu antik mifologiyanın, fəlsəfənin, bir başa obrazların şərh olmadan sonadək açmaq mümkünsüzdür. Bunlar müasir oxucuya lazımı səviyyədə çatdıra bilmir.

Tərcümə mətni üzərində aparılacaq redaktə işinin əsas prinsiplər cəhətləri hər iki dilin qanunauyğunluqlarının müqayisəli tipologiyası üzərində qurulur. Doğrudur, bir sıra mütəxəssislər bu müqayisəli tipoloji yanaşmanın bütün dildə deyil, yalnız konkret mətn çərçivəsində baş verdiyini iddia edirlər. Əslində, burada mahiyyət etibarilə elə bir ciddi fərq yoxdur. Belə ki, istənilən orta-

bab mətnin leksik, qrammatik üslubu və s. tərəfləri konkret dilin bütövlükdə bunun mövcud qanunauyğunluqları aspektinə təzahür etdirilir. Əlbəttə, tərcümə mətninin linqvistik aspektləri haqqında növbəti əlaqədar problemlərdə danışmağı məqsədəuyğun hesab edirik [2, 19].

Tərcümə materialı elmi-publisistik janrdə olduğu halda redaktor məntiqi meyarlarla çıxış etməli olur. O, öz iradlarını təkcə tərcüməçiyə deyil, həm də müəllifə çatdırıa bilər. Belə ki, bəzi hallarda mətnin əvvəlində qarşıya qoyulan məqsədlə sonrakı aparılan mülahizələr, yaxud əldə edilmiş nəticə arasında uyğunsuzluq müşahidə olunur. Daha dəqiq desək gətirilmiş arqumentlər əsassız və ya yetərincə olmur. Belə vəziyyətdə arzuolunmaz hal budur ki, redaktorun haqlı iradlarını qarşı tərəf yetərincə qəbul etmir. Təbii ki, redaktor geri çəkilmir, o, ənənəvi üsullardan klassik təcrübədən çıxış edərək həqiqilik prinsipinin kimin tərəfində olduğunu inandırmağa nail olmalıdır. Redaktə işinin vacib tərəflərindən biri də səbr və təmkindir. Belə ki, bu qüsurlar çox da örtülü qalmır. Nə qədər acı olsa da deməliyik ki, belə hallar az deyil. Bu gün geniş oxucu kütləsinin ixtiyarına verilmiş kitablarda son dərəcə səriştəsiz, hətta deyərdik ki, yöndəmsiz tərcümə ifadələri, təhriflərlə yanaşı bütöv abzasın, səhifənin buraxılmasının şahidi oluruq. Elə təsəvvür yaranır ki, tənbel, laqeyd redaktor bu yerləri heç nəzərdən keçirməmişdir. Belə olmasa idi, o ən azından təsvir olunan hadisələr və fikirlər arasındakı məntiqi bağlılığın yoxluğunu dərk edər və düzəliş aparardı. Redaktora təqdim olunan tərcümə variantı müəyyən qaydalarla qəbul edilir. İstər məqalənin, (oçerkin, reportajın) və istərsə də bədii əsərin tərcümə variantı səliqəli, aydın yazılmış, səhifələri nömrələnmiş halda iki nüsxədə redaktorun özünə verilir. Tərcümə mətninin ilkin dəyərləndirilməsi onun üzərində aparılacaq redaktə işinin müddətinin müəyyən dərəcədə təyin edilməsinə imkan verir. Tanınmış mütəxəssis Y.S.Liftenşteyn qeyd edirdi ki, “Çapa hazırlıq üçün təhlilə verilmiş zəif əlyazma üzərində bəzən üç dəfə çox vaxt itirilir və bu yenə də gözlənilən nəticəni vermir” [2, 21].

Redaktorun başlıca fəaliyyəti faktiki materialın təhlilindən və onun üzərində aparılan düzəlişlərdən ibarətdir. Bədii publisistik mətnlərin tərcümə variantı üzərində ilkin tanışlıqdan sonra konkret düzəlişlərə qədər redaktor son dərəcədə ağır və çoxcəhətli hazırlıq işləri görməlidir. Bir daha qeyd etmək lazımdır ki, tərcümə variantının redaktoru sadəcə müqayisəli düzəlişlə öz işini bitmiş hesab etmir. O, sözün əsl mənasında inadkar tədqiqatçı, obyektiv tənqidçi və tərcüməçi əməyinə lazımi qiymət verən ədalətli hakimdir. Dünya tərcümə praktikasında elə mətnlər var ki, onların tərcüməçiləri eyni vaxtda, həm tərcüməçi, həm də tədqiqatçı rolunda çıxış edir.

Tərcümə mətnindəki faktiki material üzərində bir sıra hazırlıq prosesləri redaktor tərəfindən sistemli şəkildə həyata keçirilir. Redaktədə əsas problem mətnin dili ilə bağlı olur. Əsərin dili ilə bağlı redaktorun işində diqqət tələb edən leksik, qrammatik və digər düzəlişlərlə yanaşı, materialın leksikası ilə əməliyyatı xarakterinə görə müəyyən qruplara bölmək olar: terminologiya,

milli-mədəni realilər, ictimai-siyasi reallığı əks etdirən xarakterik leksika, konkret nitq mədəniyyəti. Bədii əsərlərdə və əksər qəzet janrlarında yer almış leksikanın çoxu təkrarlanır. Başqa sözlə desək, hər hansı bir qəzet materialında işıqlandırılan istehsalat və ya mədəniyyət sahələrinin təsvirinə bədii əsərlərdə də rast gəlinir. Tərcüməçi janrlardan aslı olmayaraq bu terminologiyanın maksimum qarşılığını verməlidir ki, oxucuda məsələ haqqında lazımı təsəvvür yaransın. Müşahidələr göstərir ki, istər publisistik, istərsə də sırf bədii mətnlərin tərcüməsində, terminologiyanın qarşılığının verilməsi bir sıra çətinliklərlə nəzərə çarpır.

Bədii tərcümədə terminologiya və realilərlə bağlı nəzəri materiallar çox olmasına baxmayaraq, tərcümə praktikasında səhvlərlə rastlaşmaq mümkündür. Bunların məsuliyyəti ilk növbədə redaktorun üzərinə düşür. Terminologiyanın tərcüməsinə düzəliş milli tarixi realilərlə çox yaxındır, xüsusən də söhbət tarixi keçmişdən gedən zaman redaktorun üzərinə bu halda daha çox iş düşür. Məlumdur ki, redaktor dövrün ictimai-siyasi və mədəni mühitini lazımı səviyyədə bilməli və yeri gəldikcə mətnin redaktəsində istifadə etməlidir.

Görkəmli tərcümə nəzəriyyəçisi filologiya elmlərin doktoru L.Səmədova yazır ki, “Bədii mətnin bir sıra tipik xüsusiyyətləri onların tərcümə mətnlərini yaradıcı prosesin nəticəsi kimi qəbul etməyə imkan verdiyindən redaktə meyarlarına yeni çalarlar gətirir. Bədii mətnin tərcüməsinin redaktəsi təkcə əlyazmadakı qüsurların, səhvlərin tənqidi deyildir. Başlıca məqsəd tərcümə variantına müvafiq düzəlişlər etməklə onu orijinalın malik olduğu bədii-estetik səviyyəyə çatdırsın. Lakin buna nail olmadan ötrü redaktor-tərcüməçi bir sıra mühüm vəzifələri yerinə yetirməlidir:

- Orijinalın dilinə məxsus üslub fərdiliyinin, təkrarsızlığının qorunması;
- Mətdə əks olunan bədii və tarixi faktların düzgünlüyünün müəyyənləşdirilməsi;
- Tərcümə mətnini traferetik (şablonluq), təkrarçılıq (taftalogiya) üsurlərindən təmizləmək;
- Mətdəki orfoqrafik, üslubi, məntiqi ziddiyyətləri, səhvləri aradan götürmək;
- Tərcümə variantında dilin obrazlılığını, əlvanlığını, canlılığını saxlamaq;
- Texniki, hərbi (oçerk, reportaj, esse janrlarında) informasiyaları mövcud tələblərə görə nizama salmaq;
- Tərcümədə orijinal variantda əks olunan yüksək məzmun dolğunluğuna, kompozisiya uyurluğuna nail olmaq;
- Müəllif konsepsiyasının təhrif olunmasına yol verməmək;
- Mətdəki əks olunmuş milli realilərin müxtəlif sahələrə aid terminologiyanın müvafiq səviyyədə verilməsinə nail olmaq” [2, 30-31].

Konkret redaktə işinin təcürbi tərəfi müəyyən mənada tərcüməçinin həyata keçirdiyi yolu (istiqlaməti) təkrarlamamalıdır. Daha aydın desək, əksər gənc tərcüməçilər əsərin tərcüməsini adı ilə başlayır. Yəni ilk növbədə əsərin

adı tərcümə edilir. Aydın məsələdir ki, istənilən bədii əsərin informasiya materialının verilməsi, adı onun ideya-məzmunu ilə sırf bağlı olur. Lakin təcrübə göstərir ki, bu adların hərfi tərcüməsi heç də ikinci, yəni tərcümə edilən dildə həmişə uğurlu görünür. Başqa sözlə, yaxşı səslənmir. Məsələn, A.P.Çexovun “Dama s sobaçkoy” əsərinin adını “İt gəzdirən qadın” kimi verilməsi qərribə görünür. Redaktor bu halda əsərin qayəsinə uyğun, başqa sözlə mənasına cavab verən ad təklif edə bilər. Məsələn, “Ömrün mənasını dəyişən tanışlıq” və s. Dünya xalqları ədəbiyyatında bir çoxları tərcümələrdə bu cür hərəkət etmişlər. Onu da qeyd edək ki, tərcüməçinin verdiyi adı redaktorun dəyişdirməsinə dair dünya ədəbiyyatında kifayət qədər nümunələr vardır. Əlbəttə, bu məsələ barədə daha ətraflı danışmaq da mümkündür. Lakin tərcümə redaktəsində praktiki işi əsərin dili üzərində kompleks şəkildə aparılması onun kompozisiyasını, üslubunu, personaj portretini və s. amilləri daim diqqət mərkəzində saxlamağı zərurətə çevirir. Dil, fikrin bilavasitə gerçəkləşməsidir. Bu işə birincinin əsərdə qoyulmuş ideya və məzmun müqayisəsinə, yəni başqa sözlə müvafiqliyinə tabe olması deməkdir. Redaktor mətndə forma və məzmun vahidliyinin qorunmasını nəzərdən keçirən zaman müəllif tərəfindən istifadə olunmuş statistik və dil vasitələrinin tərcümədə bir-birinə uyğunluğna xüsusi diqqət yetirir. Bu baxımdan onun başlıca tələbi hər bir sözün, ifadənin işləndiyi yerin ahənginə, ruhuna uyğun gəlməsidir. Bu uyğunluq bütövlükdə müəllif konsepsiyasına, onun üslubuna sadıqlığın əsas göstəricisidir. O həm də, orijinalın janr xüsusiyyətlərinin əks etdirməsinə diqqət yetirir. A.P.Çexov yazırdı ki, qeyri-bədii mətnlərdə dil “Belletristika ilə müqayisədə daha ciddi və intizamlıdır” [2, 32].

Redaktə əslində tərcüməçinin etdiklərinin faktiki olaraq təkrarı hesab edilmir. Onun özünəməxsusluğu orijinalın forma və məzmunun, habelə müəllifin yaradıcı simasının qorunub saxlanmasıdır.

Redaktorluq mövcud materiala tənqidi yanaşmanı tələb edir. Redaktor həmişə orijinala tərcüməni müqayisə edərək konkret məsələlər haqqında müstəqil düşünərək özü də müəyyən nəticə çıxarmalıdır. Redaktorluq mətnlərin mexaniki müqayisəsi deyil. Kiminsə yaradıcılıq məhsulu üzərində cəmləşdirilmiş təfəkkürün zehni məhsuludur. Redaktorun fərqli yaradıcılıq xüsusiyyətləri, intellektual imkanları mətnin xarakterinə yaxından nüfuz etməyə, operativ qərar qəbul etməyə imkan verir. Redaktə olunmuş mətn əslində materialda yer almış elmi, siyasi, bədii faktların yaradıcı surətdə işlənilib hazırlanması, orijinalın səviyyəsinə uyğunlaşdırılmasıdır. Bədii mətnin tərcüməsi materialın xarakterindən aslı olaraq orijinaldakı faktlara bu və ya digər dərəcədə müdaxilə ilə müşayət oluna bilər. Belə müdaxilələr xarakter etibarilə müxtəlif olur. Düzəlişi, yaxud dəyişikliyi orijinalın ideya-məzmununun maksimum çatdırılması xatirinə etmək lazımdır. Belə düzəlişləri redaktor öz başına etmir. O, tərcüməçini inandırmaqla daha dəqiq desək, faktlara məhz redaktorun gözü ilə baxmaq prinsipinə kökləməlidir. Praktika göstərir ki, redaktorun özünün

cərrah müdaxiləsi heç də həmişə özünü doğrultmur. Lakin o, diqqətini heç vaxt yaddan çıxarmamalıdır. Əks təqdirdə nəticə qənaətləndirici olmaya bilər.

Müasir dövrdə orijinalın strukturunun qorunmasına verilən redaktə tələbləri aşağıdakılardır:

1) Mətnin quruluşunda ardıcılıq, sistemlilik və məntiqi bağlılığın olması;

2) Mətnə müşahidə olunan səliqəsizliyin, sistemsizliyin, məntiqsizliyin aradan qaldırılması;

3) Müəllif tərəfindən seçilmiş kompozisiya və ya təhkiyəsilə uyğunluğu [2, 36].

Bədii tərcümədə əsərdəki hadisələrin hansı üslubdan nəql edilməsi məsələsi də mühüm şərtidir. Söhbət orijinalın nəzm, yaxud nəzrdə yazılmasından və bu amilin tərcümədə nə dərəcədə saxlanılmasından gedir. Məsələ burasındadır ki, bəzən nəzmlə yazılmış əsəri nəsrə və ya hər iki növdə tərcümə edirlər. Bu isə müəllif üslubuna xələl gətirir. Əsərin ahəngini, strukturunu pozur.

Nəzmdə yaranmış əsər nəzm formasında da tərcümə edilməlidir. Bu əsərin dilinin axıcılığına, onun poetik ovqatına, ruhuna sadiqlik deməkdir. Əlbəttə, klassik poeziyada, xüsusən də məhəbbət, gözəllik mövzusunda yazılmış şeirlərdəki bənzətmələrin, təşbehlərin və s. poetik obrazların ekvivalentini vermək o qədər də asan olmadığını yaxşı bilən redaktor gənc tərcüməçiyə belə hallarda hərfi tərcümədən qaçmağı, orijinalın ruhunu maksimum verməyi tövsiyə edir.

Bədii redaktə yalnız əsərin yarandığı milli-mədəni-tarixi mühit kontekstində mükəmməl həllini tapa bilər. Məsələn, Avropa intibah ədəbiyyatından tərcümə antik mifologiyayı, Bibliya mənşəli obrazları, moraliteni bilmədən kamill tərcümə ola bilməz. İntibah dövrü incəsənəti və ədəbiyyatı həm antik, həm də yeni estetik prinsiplərə əsaslanmalıdır [2, 37].

Sənətkar özünəqədərki mənəvi-etik sahələrdəki bütün nailiyyətləri əks etməyi bacarmalıdır. Yəqin elə bu zəngin mənbələrdən qaynaqlandığına görə bu dövrün klassiklərinin ədəbi irsinin təbliği redaktordan geniş intellektual imkanlar, hərtərəfli filoloji biliklər tələb edir. Məsələn, Dantenin “İlahi komediyası”nda İda dağından danışılarkən Zevsin Tanımedi oğurlaması əsətirini xatırlamağın (IX nəğmə) yaxud “İsanın siqmatı” dedikdə peyğəmbərin beş yarısına işarə edilməsinin və şair obrazlı ifadələrin qeyd etməsinin vacibliyini (IX nəğmə) redaktor nəzərdən qaçırsa, müasir oxucunun əsər haqqında məlumatı dolğun ola bilməzdi [2, 38].

Redaktə zamanı mətnin janr xüsusiyyətləri mühüm şərt kimi qəbul edilir və tərcümə variantına müvafiq tələblərlə yanaşmağı özündə ehtiva edir. Bu isə tərcüməçi qarşısında bir-birini əvəz edən fərqli nitq üslublarına müvafiq ekvivalentlər seçməkdə çeviklik nümayiş etdirmək tələbi qoyur. Məsələn, dramatik janr Maksim Qorkinin təbirincə desək, “büsbütün dialoqdan ibarətdir”. Remarkalarda müşahidə olunan cüzi müəllif müdaxiləsi istisna olmaqla əsərin ideya-məzmunu, hadisələrin inkişafı yalnız dialoqlar vasitəsilə reallaşır. Dramatik

əsərdə cəmiyyətin ən müxtəlif sosial təbəqələrindən, yaxud qruplarından olan insanlar iştirak edə bilər ki, bu da tərcüməçi qarşısında əlavə çətinliklər yaradır. Daha aydın desək, sosial təbəqənin xarakterik leksikonunu, özünün fərdi psixoloji, intellektual xüsusiyyətlərini əks etdirir. Böyük Füzuli demişkən “Kim nə miqdar olsa, əhlin eyər ol miqdar söz”. Məhz obraz özünün nitqi xarakteristikası ilə fərqləndirilməklə səciyyəlidir. Tərcüməçi bu obrazların fərdi nitq xüsusiyyətlərini heç cür eyniləşdirməməlidir. Redaktor belə halların qarşısını almaq məqsədilə tərcüməçiyə tövsiyə edir ki, personajın nitqinin fərdiliyi, təkrarsızlığı təkcə onun istədiyi leksikonu verməklə məhdudlaşdırılmamalıdır. Burada cümlələrin quruluşu, fikrin məntiqi cəhətdən çatdırılması xüsusiyyətləri və s. nəzərdən qaçırılmamalıdır [2, 39].

Redaktor bədii tərcümədə zaman məsafəsi ilə bağlı tələblərini ilk növbədə tərcümə dilinin, leksikasının ifadə tərzinin müasir oxucuların tam anlayacağı səviyyəyə, uyğunluğuna, orijinalın bədii estetik özəlliklərini saxlamaq imkanlarına ünvanlayır. Lakin bu tələblərin heç də orijinalın dilinin tərcümədə modernləşdirilməsi məqsədi güdmür [2, 41].

Redaktor tərcümə mətnində orijinalın spesifik milli xüsusiyyətlərinin maksimum əks etdirilməsini müdafiə edir, əks təqdirdə əsərin təkrarsız milli və fərdi müəllif xüsusiyyətləri heçə endirirlər. Spesifik-milli və fərdi müəllif amillərinin əlaqəli şəkildə təhlili tamamilə qanunauyğundur. Belə ki, hər bir əsər bədii-estetik xüsusiyyətlərini milli-mədəni müstəvidə nümayiş etdirməyi ilə fərqlənir, yadda qalır. Bu xüsusiyyətlərin tərcümədə “hamarlanması” əsərin spesifik-milli köklərdən qoparılması, onun əlvanlığının solğunlaşması deməkdir [2, 42].

Bədii mətnin redaktəsinin vacib hissəsi leksik-qrammatik, orfoqrafik səhvlərin aradan qaldırılmasıdır ki, bu da korrektorla birgə həyata keçirilir. Professor İsmayıl Vəliyev korrektorun rolundan və vəzifələrindən bəhs edərkən yazır ki, peşəkar korrektor nəşriyyat korrekturasının əsasını təşkil edən 4 başlıca vəzifəni həyata keçirir:

1. Çap üçün hazırlanan mətnin orijinal nüsxə ilə dəqiq şəkildə uyğunluğuna nəzarət;
2. Dil və qrafik forma baxımından mətnin düzgünlüyünü, bir sözlə, mətnə mövcud dil normalarına əməl olunmasını təmin etmək;
3. Mətnin yığımına, çap formasının ümumi quruluşuna, texniki və texnoloji qaydalara uyurluğunu yoxlamaq;
4. Təkrar baxış kimi redaktorların (ümumi, aparıcı, bədii, texniki və s.) iş funksiyasına aid düzəlişlərə əməl olunmasının yoxlanılması; səhvlərin aşkar edilməsi; ifadə olunan fikrin təhrif olunması kimi nöqsanları, tərtibatdakı çatışmazlıqların və s. aşkar edilməsi və səhvlərin aradan qaldırılması [2, 43].

Nəticə. Yuxarıda qeyd etdiyimiz, müqayisəli təhlillərdən məlum olur ki, tərcümə işində redaktor əməyi mühüm rol oynayır. Redaktorun ən ümdə vəzifəsi orijinalı qoruyub saxlamaq, müəllif üslubuna sayğı ilə yanaşmaq və ən əsası da hər iki dili yüksək səviyyədə bilməkdir. Lakin qeyd edək ki, digər mə-

sələ isə redaktorun həyata keçirdiyi redaktə zamanı tərcümədə tələb olunan mərhələləri düzgün, tələblərə uyğun həyata keçirməsidir.

Ədəbiyyat:

1. Səmədova L. Tərcümə nəzəriyyəsinin statusu. // “Kitabşünaslıq və nəşriyyat işi”: elmi-nəzəri və təcrübi jurnal, Bakı, 2008, №4, s.29-32.
2. Səmədova L. Tərcümə mətninin redaktəsi. Bakı: Sabah, 2016, 122 s.
3. Vəliyev İ.Ö. İnsan: həyatda və sənətdə. Bakı: Günəş, 1998, 256 s.
4. Vəliyev İ.Ö. Burulğanlar içində. Bakı: Günəş, 1997, 215 s.

*Məqalə “Kitabşünaslıq və nəşriyyat işi kafedrası”nın
27 noyabr 2018-ci il tarixli 02saylı
iclasında çapa məsləhət bilinmişdir.*